

О. І. Лісовець¹✉, Д. С. Ганжа², О. О. Мильнікова³

¹*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
просп. Гагаріна, 72, м. Дніпро, Україна, 49010*

²*Природний заповідник «Дніпровсько-Орільський»,
територія Обухівської селищної ради, комплекс будівель та споруд № 1,
Дніпровський р-н, Дніпропетровська обл., Україна, 52030*

³*Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
вул. Сергія Єфремова, 25, м. Дніпро, Україна, 49600*

БІОТОПІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ТА ЕКОМОРФІЧНИЙ АНАЛІЗ УРОЧИЩА «ГРИШКІВ ЛІС» (М. ПОЛТАВА)

Вивчення екосистемного та біотопічного біорізноманіття садово-паркових угруповань дає змогу виявити найцінніші рослинні об'єкти в їхньому складі, оцінити ступінь стабільності наявних угруповань і встановити актуальні загрози антропогенного впливу на них. Урочище «Гришків ліс» (м. Полтава, Київський район) являє собою масив широколистяного лісу площею близько 50 га, що розташований суміжно з житловими мікрорайонами міста і є осередком збереження природного фіторізноманіття Полтавщини. Матеріали досліджень зібрані під час польових експедиційних робіт у серпні–вересні 2021 року з використанням загальноприйнятих геоботанічних методів. Класифікацію біотопів проводили відповідно до структури Національного каталогу біотопів України. Дослідження показали, що в урочищі «Гришків ліс» вирізняються щонайменше 7 біотопів, серед яких домінують лісові (східноєвропейські мезофільні евтрофні широколистяні ліси лісостепової і степової зон) з високим ступенем збереженості структури і хорошими перспективами збереження і відновлення з помірними зусиллями. Наявні також болотяні (болотні та підтоплені ділянки з угрупованнями високих гелофітів, болотні та підтоплені ділянки з угрупованнями високих кореневищних осок), чагарникові (вербові чагарникові зарості піщаних і суглинкових берегів, мезофільні і ксеромезофільні чагарники), трав'яні (мезофільні узлісся та галявини на нейтральних і слабколужних ґрунтах), синантропні (рудеральні біотопи багаторічних трав нітрофільного типу). Рекомендації щодо збереження флористичного різноманіття і рослинності урочища «Гришків ліс» передбачають запровадження системи біотехнічних заходів з підтримки екосистем, зокрема обмеження та регулювання рекреації, санітарні заходи, ліквідації стихійних сміттєзвалищ, обмеження зливу стічних вод та ліквідації несанкціонованих забудов. Територія має природоохоронне, наукове, естетичне та рекреаційне значення. Її заповідання буде сприяти збереженню ценотичного, ландшафтного та біологічного різноманіття Полтавщини.

Ключові слова: біорізноманіття, паркові екосистеми, екоморфічний аналіз, Полтавська область.

✉ Tel.: +38050-421-69-69. E-mail: lisovetselena@gmail.com

O. I. Lisovets¹✉, D.S. Ganzha², O. O. Mylnikova³

Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

*Natural reserve "Dnieper-Orilsky", town Obukhovka, Dniprovskiy district,
Dnipropetrovsk region, Ukraine*

Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine

BIOTOPIC DIVERSITY AND ECOMORPHIC ANALYSIS OF THE GRYSHKIV LIS TRACT (POLTAVA)

The study of ecosystem and biotope biodiversity of park ecosystems allows to identify the most valuable plant objects in their composition, to assess the degree of stability of existing groups and to identify current threats of anthropogenic impact on them. Gryshkiv Lis tract (Poltava, Kyiv region) is one of the centers of natural phytodiversity conservation and is an array of deciduous forests with an area of about 50 hectares, located adjacent to residential areas of the city. Research materials were collected during field expeditions in August–September 2021 using generally accepted geobotanical methods. The list of higher plants found on the territory of the Gryshkiv Lis tract includes 154 species belonging to 3 classes, 51 families. The most numerous of them are Asteraceae – 19%, Poaceae – 14%, Rosaceae – 11% and Lamiaceae – 10%. There are two species of plants listed in the Red Book of Ukraine and seven species are regionally rare plants. One plant group was identified in the Green Book of Ukraine. Ecomorphic analysis of species showed that mesophytes, sciogeliophytes and mesotrophs predominate in the study area. Thus, the proportions of hygromorphs, heliomorphs and tropomorphs are close to the structure of the typical flora of the forest-steppe zone, which indicates favorable development conditions for zonal forest vegetation. However, in the spectrum of cenomorphs the share of ruderals is quite significant – almost 20%, the percentage of adventitious species is close to 3%. This indicates a significant anthropogenic transformation of the flora of the surveyed object. Habitat classification was carried out in accordance with the structure of the National Catalog of Habitats of Ukraine. Studies have shown that in the tract "Grishkiv Lis" there are at least 7 habitats, including forest (Eastern European mesophilic eutrophic deciduous forests of forest-steppe and steppe zones), swampy (reedbeds normally without freestanding water, beds of large *Carex* spp.), shrubbery (lowland and collinar riverine willow scrub, Central European subcontinental thickets), grassy (mesophile fringes), synanthropic (ruderal biotops of perennial nitrophilic type grasses). The dominant habitat of the Gryshkiv Lis tract is natural deciduous forests. The studied object represents a characteristic type of vegetation for the forest-steppe zone – maple-linden oak wood (anthropogenically transformed) with elements of waterlogging. Its central areas are represented by stands with a high degree of preservation of the structure and have good prospects for preservation and restoration with moderate efforts. Recommendations for the preservation of floristic diversity and vegetation of the Gryshkiv Lis tract include the introduction of a system of biotechnical measures to support ecosystems, including restrictions and regulation of recreation, elimination of natural landfills, sewage disposal and elimination of unauthorized buildings. The territory has environmental, scientific, aesthetic and recreational significance. Creation here of a protected area will help preserve the coenotic, landscape and biological diversity of Poltava region.

Key words: biological diversity, park ecosystems, ecomorphic analysis, Poltava region.

Вступ

В екосистемі міста сади і парки є мережею найбільших масивів насаджень, здатних із найкращим ефектом виконувати функції покращення мікрокліматичних умов і організації масового відпочинку населення, вони відіграють важливу роль у формуванні естетичного та екологічного виховання населення, забезпечують санітарно-гігієнічні та декоративно-естетичні функції, а також є об'єктами пізнавального та наукового осмислення світових рослинних ресурсів [8]. Вивчення видового різноманіття парків і садів дає змогу виявити найцінніші рослинні об'єкти в їхньому складі, оцінити ступінь стабільності наявних угруповань та встановити актуальні загрози антропогенного впливу на них. Виявлені негативні тенденції слугують підставою для розроблення комплексних ефективних заходів щодо збереження і відновлення наявних ресурсів у межах цих територій.

Останніми роками дослідники активно вивчають дендрофлору, стан зелених насаджень, ландшафтну організацію парків як в крупних містах України, так і в невеликих населених пунктах [3]. Проте недостатньо вивченим є питання екосистемного та біотопічного біорізноманіття садово-паркових угруповань.

У зв'язку із глибокими і масштабними змінами довкілля збереження біорізноманіття на різних рівнях його існування є однією з найактуальніших проблем. В останні десятиліття акценти цієї проблеми зміщуються на збереження умов існування оселищ видів, рослинних угруповань, що знайшло відображення у створенні класифікації біотопів (habitats) Європи [5]. В умовах високого ступеня антропогенного впливу на довкілля в сучасних урбоекосистемах доцільним є всебічне вивчення і збереження природних комплексів як осередків природної фіторізноманітності на території України, у тому числі й на Полтавщині. Однією із таких територій є урочище «Гришків ліс» – масив широколистяного лісу, суміжний з мікрорайоном Половки м. Полтави (Київський район), площею близько 50 га, що має локалізацію «лісового острова» серед забудов та інших селітебних територій і характеризується унікальним набором фітокомплексів, завдяки чому привертає увагу дослідників [9].

Урочище «Гришків ліс» згідно з геоботанічним районуванням України розташоване в межах Євразійської степової області, Лісостепової підобласті, Східноєвропейської лісостепової провінції дубових лісів, остепнених луків та лучних степів, Української лісостепової підпровінції, у Полтавському окрузі липово-дубових, соснових, дубово-соснових лісів, остепнених луків, лучних степів та евтрофних боліт. Територія урочища розташована на північному заході м. Полтави (центр відповідає координатам 49.582294°N, 34.479216°E). Це природна антропогенно трансформована кленово-липова діброва, що у 80-х роках ХХ ст. ввійшла у межі міста. З півночі та сходу ліс обмежений житловим масивом «Половки» (рис. 1). З півночі безпосередньо межує з підземними авіаційними сховищами паливно-мастильних матеріалів та гаражами. З півдня та заходу – з приватними забудовами с. Яр. Із півночі на південь, майже посередині лісу, протікає струмок зі стічними водами. Східний схил має висоту до 15 м, але відносно пологий. Західний схил – крутіший, але нижчий – до 5–7 м, більш розрізаний зарослими ярами, з виходами джерел. Вздовж струмка місцевість заболочена. До території заказника майже з усіх боків прилягають урбанізовані території. Урочище включає цінні лісові та гідрофільні біотопи зі строкатою рослинністю, проте з досить вираженим антропогенним впливом [9].

Рис. 1. Розташування урочища «Гришків ліс» посеред житлових мікрорайонів м. Полтави

Методи досліджень

Матеріали досліджень зібрані під час польових експедиційних робіт у серпні–вересні 2021 року з подальшою камеральною обробкою даних. Використовувались загальноприйняті геоботанічні методи. Було закладено декілька маршрутів по периметру та діагоналях парку для інвентаризації видового складу рослинного покриву. Застосовувався напівстаціонарний метод із закладанням пробних площ, у межах яких проводився опис рослинного покриву для визначення асоціацій і типів біотопів.

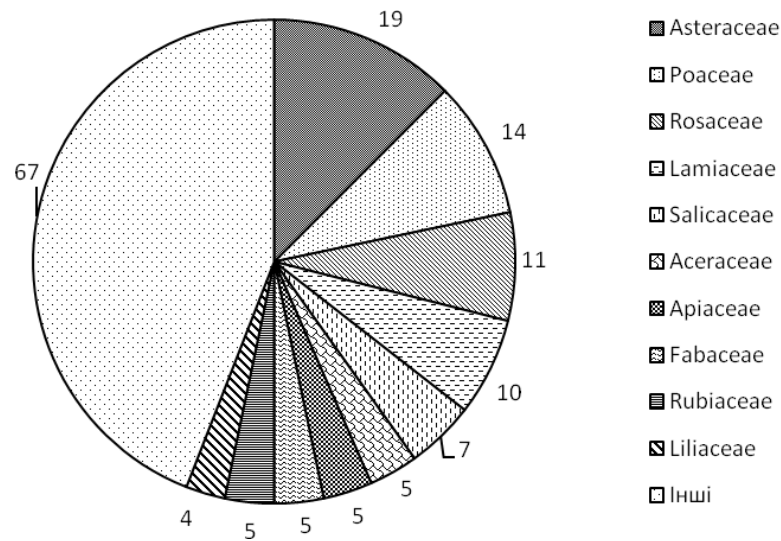
Проводили гербаризацію рослин та подальше їх визначення за допомогою визначника [7] та лабораторних оптичних і цифрових приладів. Назви звіряли за сучасною номенклатурою [14]. В результаті було складено анотований список видів судинних рослин об'єкта для подальшого аналізу. Базуючись на принципах екологічного аналізу ценозів О. Л. Бельгадра [2], був проведений біо-екоморфічний аналіз дослідженої флори. Біоморфна та екоморфна належність рослин визначена за В. В. Тарасовим [10].

Класифікацію біотопів проводили відповідно до структури Національного каталогу біотопів України [6]. Назви рослинних угруповань наведені за вітчизняною доміантною системою [12]. Ступінь збереженості біотопів оцінювали відповідно до рекомендацій щодо заповнення стандартної форми даних для територій Натура 2000 [13].

При соціологічному аналізі визначали статус рідкісних видів вищих судинних рослин, що занесені до Червоної книги України [11], регіонального Червоного списку [1], та фіксували наявність угруповань, занесених до Зеленої книги України [4].

Результати та їх обговорення

Список вищих рослин, що знайдені на території урочища «Гришків ліс», налічує 154 види, які належать до 51 родини з 3 класів (рис. 2). Із них найчисельнішими є айстрові (Asteraceae) – 19 %, злакові (Poaceae) – 14 %, розові (Rosaceae) – 11 % та губоцвіті (Lamiaceae) – 10 %.

Рис. 2. Флористична структура (видова насиченість родин) урочища «Гришків ліс»

Екоморфічний аналіз видового складу (рис. 3) показав, що в спектрі ценоморф за видовим різноманіттям лідирують лісові рослини (67 видів). Виявлено також велику кількість (29) лучних видів. Проте майже такою ж видовою насиченістю характеризуються і рудеранти – 30 видів, у тому числі 16 – облігатні рудеранти. Частка адвентивних видів невисока, близько 3 %. Стільки ж виявлено і культурантів, які дичавіють і знаходять еконішу в природному середовищі. Це свідчить про високий ступінь антропогенної трансформованості флори обстеженого об'єкта. Інші ценоелементи представлені у незначній кількості, що в цілому відображає зональні характерні особливості дослідженої флори.

Серед геліоморф за видовою насиченістю переважають тіньовитривалі сціогеліофіти (86 види) та світлолюбні геліофіти (38 види). Більш тіньольюбні геліосціофіти та сціофіти представлені невеликою кількістю, але значною часткою (19 %).

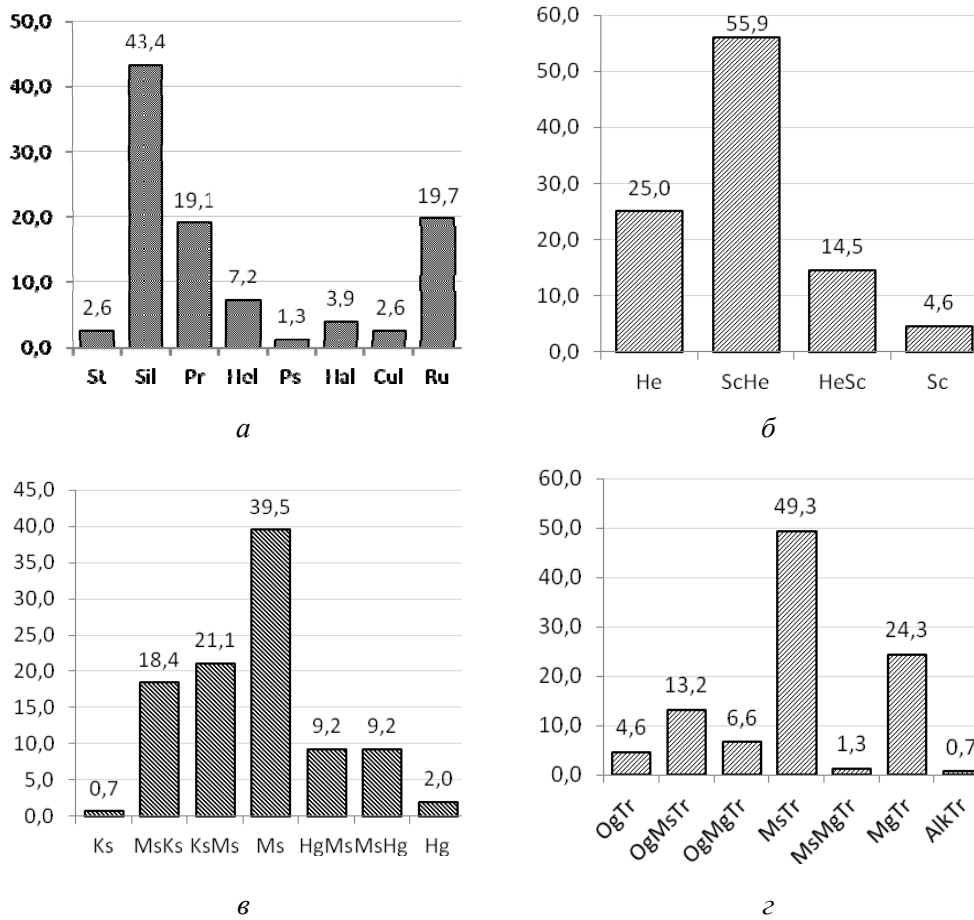
У спектрі гігроморф переважають види, пристосовані до помірного зволоження: мезофіти (60) та ксеромезофіти (32). Також досить висока частка більш посухостійких мезоксерофітів (29 видів), ксерофіти представлені лише 1 видом. Більш вологолюбні види (гігромезофіти, гірофіти та мезогірофіти) разом складають близько 20 % флористичного різноманіття, наявні також аквафіти (2 види). Таким чином, пропорції гігроморф наближені до структури типової флори лісового угруповання лісостепової зони.

У складі трофоморф домінують мезотрофи (78 видів), на другому місці за чисельністю мегатрофи (35 видів). Види з широкою трофонішею (оліго-мезотрофи, мезо-мегатрофи, оліго-мегатрофи та алько-мегатрофи) складають близько 22 %. Найменша частка припадає на оліготрофи (6 видів) та алькотрофи (1). Отже, ґрунти дослідженої території формують досить поживні торфотопи.

У складі флори урочища «Гришків ліс» згідно з нашими спостереженнями і літературними даними [9] відмічено шість видів рідкісних рослин: цибуля

ведмежа (*Allium ursinum* L.), тюльпан дiбровний (*Tulipa quercetorum* Klokov et Zoz) – види, занесенi до Червоної книги України [11], хвощ лiсовий (*Equisetum sylvaticum* L.), пролiска сибiрська (*Scilla sibirica* Haw), конвалiя звичайна (*Convallaria majalis* L.), ряст Маршалла (*Corydalis marschalliana* Pers.) та барвiнок малий (*Vinca minor* L.) – рослини, занесенi до рiгiонального Червоного списку [1].

Рис. 3. Екоморфiчнi спектри видової насиченостi урочища «Гришкiв лiс»: а – ценоморфи, б – гелiоморфи; в – гiгоморфи; г – торфоморфи

Бiотопи представленi вiдповiдно до структури Нацiонального каталогу бiотопiв України [6]. Нацiональний код бiотопу складається з лiтери i цифрового коду за аналогiєю з кодами класифiкацiї EUNIS. Наводиться код та назва типу бiотопу системи EUNIS, який є найближчим до типу бiотопу Нацiонального каталогу.

Дослiдження показали, що в урочищi «Гришкiв лiс» вирiзняються щонайменше 7 бiотопiв.

1. Бiотоп: Д. Лiсовi бiотопи

Д1 Листяні лiси

Д1.2. Мезофiльнi евтрофнi лiси з домiнуванням граба, дуба та iнших широколистяних дерев

Д1.2.3 Східноєвропейські мезофільні евтрофні широколистяні ліси лісостепової і степової зон

EUNIS: G1.A Meso- and eutrophic *Quercus*, *Carpinus*, *Fraxinus*, *Acer*, *Tilia*, *Ulmus* and related woodland / Мезо- і евтрофні ліси з домінуванням *Quercus*, *Carpinus*, *Fraxinus*, *Acer*, *Tilia*, *Ulmus* і споріднені ліси; G1.9 Non-riverine woodland with *Betula*, *Populus tremula* or *Sorbus aucuparia* / Незаплавні ліси з домінуванням *Betula*, *Populus tremula* або *Sorbus aucuparia*.

Рослинність. Угруповання поширені на більшій частині території дослідженого об'єкта і є найціннішими в ценотичному відношенні. Вони розташовуються на схилах східної і західної експозицій ярів обабіч центрального водотоку. Оскільки лісове угруповання межує з житловими забудовами, більша його частина пронизана стежками і піддається потужному рекреаційному навантаженню. Домінуючими видами в першому деревному ярусі є дуб звичайний (*Quercus robur* L.), липа серцелиста (*Tilia cordata* Mill.), клен гостролистий (*Acer platanoides* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), в другому – в'яз шорсткий (*Ulmus glabra* Huds.), клен польовий (*Acer campestre* L.), груша звичайна (*Pyrus communis* L.). Зімкненість деревостану – 0,8–0,9. Підлісок утворюють бруслина європейська (*Euonymus europaeus* L.), бруслина бородавчаста (*Euonymus verrucosa* Scop.), жостір проносний (*Rhamnus cathartica* L.), зрідка зустрічаються ліщина звичайна (*Corylus avellana* L.), бузина чорна (*Sambucus nigra* L.). У трав'яному ярусі із характерних видів представлені зірочник ланцетовидний (*Stellaria holostea* L.), переліска багаторічна (*Mercurialis perennis* L.), ряст порожнистий (*Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Koerte), ряст Маршалла (*C. marschalliana* Stev.), пшінка весняна (*Ficaria verna* Huds.), анемона жовтецева (*Anemone ranunculoides* (L.) Holub). На вологіших місцях, особливо ближче до тальвегу яру, часто трапляється яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria* L.), на більш освітлених ділянках – тонконіг дібровний (*Poa nemoralis* L.). Серед характерних для даного угруповання видів також представлені типові сільванти: осока волосиста (*Carex pilosa* Scop.), купина багатоквіткова (*Polygonatum multiflorum* (L.) All.), копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.), регнерія собача (*Roegneria canina* (L.) Nevski), медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.), фіалка дивна (*Viola mirabilis* L.), ранник вузлуватий (*Scrophularia nodosa* L.) та ін. На ділянках вздовж стежок, по засмічених місцях значною є участь рослин – лісових нітрофілів, таких як: кропива дводомна (*Urtica dioica* L.), кінський часник черешковий (*Alliaria petiolata* (Bieb.) Cavara et Grande), гравілат міський (*Geum urbanum* L.), чистотіл звичайний (*Chelidonium majus* L.) та ін.

Даний біотоп є місцезростанням видів, занесених до Червоної книги України, таких як цибуля ведмежа (*Allium ursinum* L.), тюльпан дібровний (*Tulipa quercetorum* Klokovet Zoz), а також рослин з регіонального Червоного списку – проліски сибірської (*Scilla sibirica* Haw), конвалії звичайної (*Convallaria majalis* L.), рясту Маршалла (*Corydalis marschalliana* Pers.), барвінку малого (*Vinca minor* L.), хвощу лісового (*Equisetum sylvaticum* L.), дзвоників персиколистяних (*Campanula persicifolia* L.). Угруповання цибулі ведмежої (*Allium ursinum* L.) занесені також до Зеленої книги України.

У складі угруповання збереглися екземпляри дуба звичайного (*Quercus robur* L.) віком близько 100 років, що підкреслює унікальність і флористичну цінність даного угруповання. Проте територія лісу на сьогодні перебуває під

впливом неврегульованої рекреації, насінневою розмноженню рідкісних трав'яних рослин перешкоджає масовий збір квітучих рослин. Даний об'єкт потребує заходів охорони, у тому числі для збереження осередків зростання рідкісних угруповань цибулі ведмежої (*Allium ursinum* L.), занесеної до Зеленої книги України.

2. Біотоп: Б. Болотні біотопи

Б2.2 Евтрофні осокові та високотравні болота на торф'янистих ґрунтах

Б2.2.1 Болотні та підтоплені ділянки з угрупованнями високих гелофітів

EUNIS: D5.1 Reedbeds normally without freestanding water / Високотравні болота.

Рослинність. Посередині масиву «Гришків ліс» сформоване невелике за площею болото, на якому зростають монодомінантні угруповання рогозу широколистого (*Typha latifolia* L.), на більш обводнених місцях із участю очерету звичайного (*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.). Ці монодомінантні ценози відіграють значну роль у процесах заростання водойм та перезволожений ділянок. Порівняно з осоковими евтрофними угрупованнями вони більш вимогливі до рівня зволоження. Через можливу зміну гідрологічного режиму внаслідок проведення меліоративних заходів можлива трансформація ділянок даного біотопу через заростання деревно-чагарниковою рослинністю.

3. Біотоп: Б. Болотні біотопи

Б2.2 Евтрофні осокові та високотравні болота на торф'янистих ґрунтах

Б2.2.2 Болотні та підтоплені ділянки з угрупованнями високих кореневищних осок

EUNIS: D5.21 Beds of large Carex spp. / Зарості крупних осок.

Рослинність. По периферії болота, розташованого в центрі лісового масиву «Гришків ліс», формуються угруповання з домінуванням кореневищних осок – осоки загостреної (*Carex acuta* L.) та осоки несправжньоосмикавцевої (*Carex pseudocyperus* L.). Із характерних для даної асоціації видів часто трапляються вовконіг європейський (*Lycopus europaeus* L.), тонконіг болотний (*Poa palustris* L.), тонконіг звичайний (*Poa trivialis* L.), живокіст лікарський (*Symphytum officinale* L.). У травостої також рясними є представники мезофільного різнотрав'я: дягель лікарський (*Angelica archangelica* L.), череда трироздільна (*Bidens tripartita* L.), паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara* L.), сідач конопляний (*Eupatorium cannabinum* L.), кропива жабрієлиста (*Urtica galeopsifolia* J. Jacq. ex Blume). Однією з умов формування даного біотопу є знаходження рівня води протягом року на глибині 5–10 см (і більше) нижче поверхні ґрунту. Видовий склад даного угруповання бідний у зв'язку з сильною ценозоутворюючою стратегією осок-домінантів. Такі монодомінантні ценози відіграють значну роль у процесах заростання водойм, проте є вразливими при зміні гідрологічного режиму.

4. Біотоп: Ч. Чагарникові та чагарничкові біотопи

Ч7 Заплавні і заболочені чагарники

Ч7.1 Вербові чагарникові зарості піщаних і суглинкових берегів

EUNIS: F9.12 Lowland and collinar riverine willow scrub / Рівнинні та низькогірні прирічкові вербові чагарники.

Рослинність. Угруповання формуються по периферії болота, розташованого в центрі лісового масиву «Гришків ліс». Як домінанти виступають види, які здатні витримувати затоплювання поверхневими або

грунтовими водами. У деревному ярусі домінують верба тритичинкова (*Salix triandra* L.), верба біла (*Salix alba* L.), верба попеляста (*Salix cinerea* L.), у трав'яному ярусі переважають підмаренник чіпкий (*Galium aparine* L.), кропива дводомна (*Urtica dioica* L.), зустрічається також характерний для асоціації вид хміль звичайний (*Humulus lupulus* L.). Дані угруповання є фрагментарними. Улаштування природоохоронної території буде сприяти стабілізації і підтриманню цілісності даних біотопів.

5. Біотоп: Ч. Чагарникові та чагарничкові біотопи

Ч4 Листопадні чагарники

Ч4.1 Мезофільні і ксеромезофільні чагарники

EUNIS: F3.241 Central European subcontinental thickets /

Центральноєвропейські субконтинентальні чагарникові зарості.

Рослинність. Угруповання формуються на некрутих схилах різної експозиції на узлісних ділянках, утворюючи густі зарості чагарників. Домінантами чагарникового ярусу виступає терен (*Prunus spinosa* L.) з проективним покриттям 60–70 %, до нього домішуються жостір проносний (*Rhamnus cathartica* L.), глід обманливий (*Crataegus fallacina* Klok.) – 10–20 %. У трав'яному ярусі з характерних видів часто трапляються парило звичайне (*Agrimonia eupatoria* L.), грястиця збірна (*Dactylis glomerata* L.), горошок мишачий (*Vicia cracca* L.). З різнотрав'я поширені суховершки звичайні (*Prunella vulgaris* L.), звіробій звичайний (*Hypericum perforatum* L.), материнка звичайна (*Origanum vulgare* L.). Дані угруповання зростають на більш посушливих для лісу позиціях і виконують буферну роль.

6. Біотоп: Т. Трав'яні біотопи

Т5 Трав'яні узлісся та галявини

Т5.2 Мезофільні узлісся та галявини

Т5.2.1 Мезофільні узлісся та галявини на нейтральних і слабколужних ґрунтах

EUNIS: E5.22 Mesophile fringes / Мезофільні узлісся.

Рослинність. Угруповання формуються по мезоксерофільних, частково затінених, слабконітрофікованих узліссях дубових лісів. Характерні для угруповання види в їхньому складі – парило звичайне (*Agrimonia eupatoria* L.), підмаренник м'який (*Galium mollugo* L.), свербіжниця польова (*Knautia arvensis* (L.) Coult.), тонконіг дібровний (*Poa nemoralis* L.), ожина сиза (*Rubus caesius* L.). Серед інших видів представлені розрив-трава залозиста (*Impatiens glandulifera* Royle), малина (*Rubus idaeus* L.), хміль звичайний (*Humulus lupulus* L.) та ін. Часто займають дещо рудералізовані місцезростання: вздовж доріжок, крайових меж лісового угруповання, занедбаних споруд тощо; формують кайму по зовнішній межі чагарникових заростей.

7. Біотоп: С. Синантропні біотопи

С1 Рудеральні біотопи

С1.2 Рудеральні біотопи багаторічників

С1.2.2 Рудеральні біотопи багаторічних трав нітрофільного типу

EUNIS: E5.1 Anthropogenic herb stands / Антропогенні травостої, E5.43 – Shady woodland edge fringes / Затінені узлісся, I1.53 Fallow un-inundated fields with annual and perennial weed communities / Закинуті незатоплені поля з угрупованнями однорічних та багаторічних бур'янів.

Рослинність. Рудеральні угруповання біотопу, сформовані переважно високорослими видами, приурочені до засмічених ділянок по периферії деревного угруповання в умовах часткового затінення.

У травостої утворюються плями з домінуванням грястиці збірної (*Dactylis glomerata* L.), лутиги татарської (*Atriplex tatarica* L.), м'яточника чорного (*Ballota nigra* L.), кропиви дводомної (*Urtica dioica* L.), розхідника звичайного (*Glechoma hederacea* L.), гравілату міського (*Geum urbanum* L.), лободи бурякової (*Chenopodium strictum* Roth.) та лободи білої (*Chenopodium album* L.) з загальним проективним покриттям 40–60 %. До складу угруповань зі сторони житлового мікрорайону «Половки» також входять ділянки з домінуванням алергенного адвентивного виду амброзії полинолистої (*Ambrosia artemisiifolia* L.). На засмічених ділянках поширені рудеральні, озброєні колочками, рослини будяк акантоподібний (*Carduus acanthoides* L.), осот звичайний (*Cirsium vulgare* (Savi) Ten.).

Факт присутності такого біотопу в складі урочища свідчить про наявність потужного антропогенного впливу на його територію. Введення режиму охорони дозволить врегулювати і послабити дію даного фактора і сприятиме відновленню природних угруповань.

Висновки

Домінуючим біотопом урочища «Гришків ліс» є природні широколистяні ліси. Досліджений об'єкт репрезентує характерний тип рослинності для лісостепової зони – кленово-липову діброву (антропогенно трансформовану) з елементами заболочення. Його центральні ділянки представлені деревостанами з високим ступенем збереженості структури і мають хороші перспективи збереження і відновлення з помірними зусиллями. Це стосується і інших типів біотопів (чагарникових, болотяних та ін.) в межах урочища. По периферії парку біотопи більш трансформовані, проте при організації певних заходів щодо очищення від сміття і при обмеженні доступу теж мають перспективи до відновлення.

Екоморфичний аналіз видового складу показав, що на дослідженій території переважають мезофіти, сціогеліофіти та мезотрофи. Отже, пропорції гігоморф, геліоморф та трофоморф наближені до структури типової флори лісостепової зони, що свідчить про сприятливі умови розвитку для зональної лісової рослинності. Проте у спектрі ценоморф досить вагома частка рудерантів – майже 20 %, відсоток адвентивних видів наближається до 3. Це вказує на значну антропогенну трансформованість флори обстеженого об'єкта.

Рекомендації щодо збереження флористичного та біотопного різноманіття урочища «Гришків ліс» передбачають запровадження моніторингових досліджень, які включатимуть спостереження за динамікою зміни чисельності популяцій рідкісних та зникаючих рослин, занесених до Червоної книги України та регіонального Червоного списку, а також рослинних угруповань, що занесені до Зеленої книги України. Доцільним буде створення на його території природоохоронного об'єкта, розроблення та запровадження системи біотехнічних заходів і підтримки екосистем, особливо прибережно-водних, у нормальному стані. До таких заходів можна віднести: обмеження та регулювання рекреації, санітарні заходи, ліквідація стихійних сміттєзвалищ, зливу стічних вод та ліквідація несанкціонованих забудов. Територія має природоохоронне, наукове, естетичне та рекреаційне значення. Заповідання буде сприяти збереженню ценотичного, ландшафтного та біологічного різноманіття Полтавщини.

Бібліографічні посилання

1. *Андрієнко Т.Л., Перегрим М.М.* Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання). Київ: Альтерпрес, 2012. 148 с.
2. *Бельгард А.Л.* Лесная растительность юго-востока УССР. К.: КГУ, 1950. 263 с.
3. [Бессонова В.П., Іванченко О.Є.](#) Видове багатство дендрофлори та естетичне оцінювання фітоценозів парку смт Магдалинівка. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020, т. 30, № 1. С. 25–32.
4. *Зелена книга України* / під загальною редакцією члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха. К.: Альтерпрес, 2009. 448 с.
5. *Класифікація рослинності та біотопів України*: матеріали четвертої науково-теоретичної конференції (Київ, 25–26 березня 2020 р.) / За ред. акад. НАН України Я.П. Дідуха. Київ, 2020. 149 с.
6. *Національний каталог біотопів України*. За ред. А.А. Куземко, Я.П. Дідуха, В.А. Онищенко, Я. Шеффера. К.: ФОП Клименко Ю.Я., 2018. 442 с.
7. *Определитель высших растений Украины* / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин и др. К.: Наук. думка, 1999. 548 с.
8. [Решетюк О.В.](#) Перспективи використання парків природно-заповідного фонду Буковини для збагачення її біорізноманіття. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Вип. 27 (10). С. 42–50.
9. *Смоляр Н.О., Донченко Д.В.* Урочище "Гришкин ліс" – осередок збереження лісової фіторізноманітності в м. Полтава // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава: Астроя, 2015. С. 74–76.
10. *Тарасов В.В.* Флора Дніпропетровської та Запорізької областей. Дніпропетровськ: ДНУ та Ліра, 2012. 296 с.
11. *Червона книга України. Рослинний світ*. К.: Вид. «Глобалконсалтинг», 2009. 912 с.
12. *Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П., Дубына Д.В.* Прогномис растительности Украины. К.: Наукова думка, 1991. 272 с.
13. *Commission Implementing Decision of 11 July 2011 concerning a site information format for Natura 2000 sites* (notified under document C(2011) 4892) (2011/484/EU). Official Journal of the European Union 30.7.2011. L 198/39–70.
14. *Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M.* Vascular plants of Ukraine a nomenclatural checklist. К.: National Academy of Sciences of Ukraine, 1999. 344 p.

Надійшла до редколегії 29.10.2021 р.